

Posudek vedoucího na dizertační práci Mgr. Heleny Sadílkové, M.A.

Poválečná historie Romů v Československu ve vzpomínkách pamětníků: Možnosti rekonstrukce poválečné migrace vybrané skupiny Romů ze Slovenska do českých zemí

Práce Heleny Sadílkové se poměrně dlouho vyvíjela. Autorka sice již v doktorandském projektu slibovala reflektovat různé přístupy k výzkumu poválečné historie československých Romů, ale tato metodologická reflexe měla tvořit jen jakési pozadí. Hlavním zaměřením mělo být mapování poválečné historie Romů do roku 1989. Rámec pak měly tvořit proměny československé státní politiky k Romům v letech 1945 – 1989 a jako dominantní materiál sloužily už dle projektu výpovědi romských pamětníků - již tehdy doktorandka plánovala zohlednit nativní perspektivu samotných Romů. Orálně historické prameny se neměly využívat jen jako zdroj dat pro připravenou strukturu rámovanou například předěly ve státní politice vůči Romům, nýbrž se měla reflektovat i vlastní strukturace životopisných vyprávění. V projektu byl – i když jen implicitně - přítomen ambiciózní rozměr zachycení většího vzorku lokalit a komunit, z něhož by bylo možno poválečnou historii československých Romů a emický pohled na tuto historii zrekonstruovat s větší vypovídací hodnotou, jak je ostatně v romistice zvykem (srovnejme sociolingvistické projekty řešené romistickým pracovištěm v letech 2007-10 (viz http://www.romistika.eu/?c_id=382&pre=1), nebo třeba sběr válečných memorátů pod vedením zakladatelky oboru doc. Hübschmannové, z něhož dosud byla publikována jen menší část (Hübschmannová, ed: *Po Židoch Cigáni*, 1. díl, Praha: Triáda, 2005).

Finální podoba práce má oproti takto pojatému plánu posunutou priority. Především je velice posílena reflexe dosavadních textů o poválečných migracích Romů v Československu. Autorka jednotlivé přístupy k tématu objektivně periodizuje a dává je na několika úrovních do souvislosti s proměnami československé politiky a společnosti jako takové a s proměnami jejího přístupu k Romům. Nevidí ovšem dobové výzkumy romské migrace jako mechanický odraz politické atmosféry: rozhodně neopomíná specifika jednotlivých autorů, upozorňuje i na případy, kde šli autoři naopak v určité míře v protipohybu k měnícím se dobovým politickým trendům, a nezastírá také určitý imanentní vývoj bádání. Například zkoumání poválečné romské migrace metodami historické vědy logicky přichází až v době, kdy již byl od tématu časový odstup, a také kdy mohlo dojít k alespoň částečné depolitizaci tématu, tedy v 90. letech 20. století.

Reflexe dosavadních výzkumů romské migrace tedy není jen „povinným“ úvodem prokazujícím Sadílkové orientaci v dosavadním stavu bádání: autorka se celou zmiňovanou částí připravuje na inovativní prezentaci výzkumu, na němž se sama podílela. Na této prezentaci ukazuje možnosti integrace klasické práce s písemnými prameny (tedy úředními prameny majoritní provenience) a metod orální historie (zde konkrétně jde o výpovědi

romských aktérů poválečných migrací). Uvedená prezentace pak tedy tvoří jakousi pointu celé práce.

Oproti plánu se naopak výrazně zúžil záběr ve výběru látky. Sadílková zcela rezignovala na sběr dat napříč zdrojovými i cílovými lokalitami a omezuje se na případovou studii jedné romské subkomunity, která pocházela ze slovenského Brzotína a po drobných migračních peripetiích zakotvila v Brně (osudy komunity ve zdrojové lokalitě ovšem Sadílková rovněž dovádí do 60. let, což je třeba pochválit). Rovněž časový záběr práce se oproti plánu zúžil: autorka se zabývá pouze 30. – 60. lety 20. století, přičemž těžištěm jejího zájmu jsou 40. a 50. léta. Je třeba říci, že obojí omezení dizertační práci z určitého úhlu ubírá na plánované výpovědní hodnotě. Na druhou stranu ale musím přiznat, že zřejmě tato volba práci velice pomohla. Sadílková totiž sleduje sídelní pohyby a jejich sociální souvislosti velice pečlivě, paralelně ve zdrojové i cílové lokalitě, s bohatou reflexí metody a povahy získaných dat. Představa, že by v podobné hloubce zmapovala romskou poválečnou migraci za použití širší opěrné sítě a pokusila se i o určitou typologii migračních trajektorií (ale pak také i typologii migračních narativů), je nereálná. Práce by pak musela mít řádově tisíce stran, status interního doktoranda by musel trvat déle a umožňovat plné soustředění na výzkum pro dizertaci.

Za největší přínosy práce Heleny Sadílkové považuji:

1) Solidní reflexi, periodizaci a typologii dosavadních přístupů k tématu. Tato reflexe dodává vlastní práci Sadílkové dynamiku (přičemž naopak tato reflexe samozřejmě může být i odrazem dynamického chápání tematiky, které si Sadílková již do práce přinesla a priori).

2) Věcné a relativizující uchopení veškeré látky jakožto nenápadnou, ale konzistentní složku celé práce. Jistě i pod vlivem zmíněné důkladné reflexe cizích textů doktorandka nepodléhá častým chybám, kterých jsme v literatuře o Romech svědky hojně i v devadesátých letech 20. století, ale ještě třeba i v současnosti: autorka nepodléhá ideologizaci a politizaci, a nenechá se svést k laciným odsudkům nebo naopak „povinnému“ chválení cizích textů ani popisovaných aktů.

3) Skutečnou poučenost dosavadním stavem bádání, k němuž Sadílkové vlastní výzkum tvoří určitou pointu. Zejména pak oceňuji nebývalou integraci klasických historických metod s orální historií. Autorka se nevyvyšuje ani nad předchůdce využívající převážně klasické metody (Nečas, Pavelčíková, Jurová), ani nad protagonisty etnologického či orálně historického přístupu (Uherek, Hübschmannová), ale integruje uvedené přístupy v takové míře, v jaké se to zatím žádnému z předchůdců zřejmě nepovedlo. Pojetí vlastního výzkumu jako metodologického příkladu dovršuje autorka explicitním výkladem: na svém relativně malém vzorku ukazuje, že jedna skupina pramenů by bez druhé umožnila pouze o mnoho chudší výsledky. Ani jedna ze skupin není brána jen jako doplnění dat do druhé, nýbrž celá osa rekonstrukce migrací uvedené romské subkomunity je vytvářena na základě obou typů zdrojů.

Jako nedostatek práce vidím ne zcela dotaženou materiálovou základnu. Jak už jsem uvedl, lze plně pochopit zúžení původního zaměření na jednu romskou skupinu. Práce ovšem navíc kombinuje pouze písemné prameny majoritní provenience a ústní prameny romské

provenience - přitom některé podněty (např. informace z obecní kroniky v Brzotíně) si přímo říkají o rozvedení formou orálně historických rozhovorů s neromskými pamětníky. Je ovšem třeba dodat, že toto omezení je způsobeno nedostatkem kapacity, Sadílková si ho uvědomuje a odkazuje na něj jako na možné pokračování výzkumu. Takový směr bádání by rovněž dle mého názoru otevřel další velký úkol a potenciálně obrovský rozsah. Aktéři neromští by poskytovali - už vzhledem k daleko silnější sociální stratifikaci - typologicky ještě různorodější materiál, než se podařilo shromáždit v už tak dost pestré sbírce výpovědí romských. A řadu neromských aktérů, bez nichž by obraz nebyl celistvý, by se přitom nepodařilo sehnat.

Práci Heleny Sadílkové tedy rozhodně považuji za velice přínosnou a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 2.6.2016

PhDr. Jan Červenka, Ph.D.